Revista Vox Philosophiae
http://revista.filozofie.eu/
ISSN 2100-0069

Revista Vox Philosophiae

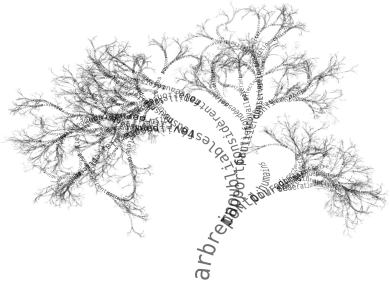

Homo stupidus. Prostul ca specie

Horia-Vicențiu Pătrașcu

ISSN 2100-0069

Prea des s-a confundat prostia cu o suferință a inteligenței sau cu un deficit al acesteia. În opinia curentă prostia este fie o boală (una care nu doare), fie reprezintă un nivel redus de inteligență. Altfel spus, între prostie şi inteligență există un *continuum*, prostia este fie o stare degradată de inteligență, aşa cum boala este tradusă în termenii sănătății degradate/deteriorate, fie un nivel de inteligență neavansat, neevoluat, contrastant cu acela adecvat vârstei biologice a posesorului. Un rol esențial în crearea acestei larg răspândite opinii l-a jucat pe de o parte inventarea testelor de inteligență de către Alfred Binet şi preluarea lor fără discernământ ca modalitate unică de evaluare a inteligenței şi, pe de altă parte, succesul teoriei dezvoltării stadiale a inteligenței a lui Jean Piaget.

Concepția implicită în aceste două construcții teoretice este că între inteligență şi prostie nu există decât o diferență graduală, prostia neexistând propriu-zis în sine, ca atare, nefiind deci substanțială, ci mai degrabă funcțională; prostia nu este constitutivă, ci descriptivă, ea este un rezultat, şi nu un substrat, o variabilă, şi nu o constantă. În această perspectivă prostia se calculează la fel ca şi genialitatea, fiind deci, ca şi cea din urmă, o trăsătură, o caracteristică a inteligenței. Această viziune consacră prostia nu ca pe ceva cu totul opus inteligenței şi nici măcar ca pe prima treaptă a inteligenței – concepută ca scară -, ci ca pe o inadecvată situare a individului biologic pe unul din nivelurile dezvoltării psihologice, presupoziția fiind aceea că în mod normal cele două se îmbină într-un mod armonios. Dacă te afli pe o treaptă a inteligenței mai mică în raport cu cea pe care ar trebui s-o ocupi la varsta pe care o ai se cheamă că ai un coeficient de inteligență scăzut (eşti prost), dacă te afli pe o treaptă superioară în raport cu vârsta se cheamă ca ai un coeficient de inteligență mare sau foarte mare (eşti foarte inteligent, posibil chiar geniu). Evident, realitatea neagă şi în acest caz, ca de obicei, teoria: mulți oameni geniali au fost declarați la şcoală imbecili în urma unor teste de inteligență corect efectuate.

ISSN 2100-0069

Există însă o altă concepție asupra prostiei, una care are avantajul să fie mult mai veche, mult mai răspândită şi mult mai spontană. Ea face parte din acea psihologie naturală, a bunului-simț, păstrată în formulele concise pe care memoria unui popor le păstrează, pe care le redescoperim în noi înşine, încărcate de adevăr şi de viață, de fiecare dată când, puşi în fața unei situații reale, ne eliberăm pentru o clipă de „prejudecățile de laborator" pe care le-am moştenit prin educație. În conformitate cu această concepție, prostul este literalmente *o altă* ființă, o altă *specie* sau, când beneficiază de concesia de a fi considerat un monstru, este o schimonosire a inteligenței, o caricatură grotescă, o maimuțăreală penibilă. Prostul nu este doar lipsit de inteligență într-o măsură mai mare sau mai mică, el este complet *în afara* inteligenței, el nu este doar neinteligent, el este *non-inteligent*. Prostul nu este un inteligent subponderal, rahitic sau redus, ci este o făptură dintr-un alt univers cu care orice posibilitate de comunicare este de la bun început exclusă. De aceea cu „prostul nu stai de vorbă", „nu-ți pui mintea" sau pur şi simplu „nu te pui". Pe prost e bine „să-l laşi în pace", să cedezi atunci când crede că are dreptate, să nu cauți să-l convingi. Prostul e „tot prost", schimbarea sau evoluția lui fiind imposibile. Dumnezeu trebuie să te ferească de proşti, aşa cum vrei să te ferească de necazuri sau de lucruri pe care nu le poți controla. Prostul e prost şi atât, de aceea „zi prost şi pace!" Sau: „Prostu-i prost, n-ai ce-i face!"

Prostia este aşadar substanțială, un rău existent, nu doar o privațiune a binelui inteligenței. Prostul pur şi simplu „nu are minte". El trebuie compatimit, dar într-un mod nedemocratic, nietzscheean, ca de la o rasă la alta: „e prost, săracul!"

O altă zicală, „prost ca noaptea" ar fi de neînțeles dacă nu ne-am gândi la prima denumire binară a omului pentru care optase Carl Linné înainte de revoluționarul *Homo sapiens*, acela de *Homo diurnis*, omul zilei/omul din timpul zilei. Chiar astăzi,

ISSN 2100-0069

atunci când avem în vedere un om deştept îl numim "luminat". Şi, deosebit de interesant, în viziunea lui Linné specia omului înțelept nu era singura specie de om, mai exista una reprezentată de aşa numitul *homo troglodytus*.

Este uimitor faptul că în antropologie s-a acceptat destul de timpuriu existența a două specii umane, ambele importante însă diferite fundamental una de alta. Lucrurile au devenit cât se poate de radicale după descoperirea în 1856 în Neander Thal a rămăşițelor tipului de om ce va purta numele acestui loc. Doar doi ani au făcut ca acest reprezentat al ceea ce azi este cvasi-unanim acceptat ca fiind o altă specie umană să nu fie numit *Homo stupidus* sau chiar *Homo sapiens stupidus*. Denumirea de *Homo neanderthalensis* i-a fost dată în 1864 de William King, în vreme ce a doua i-a fost conferită de către mult mai celebrul Ernst Haeckel în 1866. Cum şi în zoologie întâietatea are prioritate, numele dat de King s-a impus în dauna celuilalt care a căzut în uitare. Trebuie amintit totuşi că Ernst Haeckel a avut cel puțin un geniu terminologic, ceea cee pentru un zoolog nu e deloc de ignorat, el introducând pe lângă sute şi mii de noi specii, termeni ca filogeneză şi ecologie, fiind în acelaşi timp primul om care, într-un mod absolut uluitor, botează, chiar la începuturile lui, Primul Război Mondial ca atare. De asemenea este cunoscut pentru conceperea teoriei recapitulării care susține că ontogeneza reface, „recapitulează" filogeneza. Aşadar un savant de talie mondială susține existența a două specii diferite de om, *Homo sapiens* şi *Homo stupidus*.

În nomenclatorul trinominal omul modern figurează ca *Homo sapiens sapiens* pentru a-l deosebi de *Homo sapiens neanderthaliensis* (sau, cu cuvintele lui Haeckel, de *Homo sapiens stupidus*), aceştia doi fiind văzuți ca subspecii ale speciei sapiens. S-a renunțat la această denominație în 2003, anul în care, prin analiza A.D.N.-ului fosilelor umane dintr-un tip şi din celălalt, s-a ajuns la certitudinea că omul înțelept şi omul neanderthalian sau stupid reprezintă două specii umane *diferite*.

Inițial s-a crezut că omul de Neanderthal a dispărut subit în acelaşi timp în care

ISSN 2100-0069

Homo sapiens îşi întindea tot mai mult dominaţia în Europa şi în lume. Majoritatea explicaţiilor consideră că această dispariţie se datorează nici mai mult nici mai puţin decât stupidităţii acestui om: făurea unelte rudimentare, ineficiente, fiind incapabil să facă faţă condiţiilor termice dure din acea perioadă; multe din fosilele găsite prezentau oase rupte, cranii găurite ceea ce a dus la presupunerea că omul de Neanderthal nu vâna, ci propriu-zis se lupta cu animalele, între el şi prada sa interpunându-se doar o lance precară. O imagine deosebit de interesantă este aceea care reduce diferenţele dintre cele două specii la două arme cvasi-identice, dar cu moduri de folosire fundamental diferite: lancea şi sulița. Dacă, aşa cum au crezut unii, ne-am imagina neandertalienii ca fiind o fază în evoluţia omului şi nu o specie diferită, atunci, în clipa în care omul se hotărăşte să arunce şi nu să împungă, se produce o revoluţie capitală, aceea care îl transformă pe om definitiv în *sapiens*, mai importantă poate decât inventarea roţii. De la suliță până la puşcă nu mai e decât un pas, ambele fiind faze diferite doar gradual ale aceluiaşi proces ale tele-vânătorii. Omul *aruncător* ar fi astfel un alt nume pentru omul înţelept. În timp ce neanderthalienii se luptă „la baionetă” cu vânatul, *homo sapiens* îi aruncă de la depărtare suliţa protejându-se astfel de atacul animalului. (Omul este ceea ce iese din el însuşi, ceea ce se aruncă înaintea lui, omul este *proiect*, susţin filosofiile existenţialiste din secolul XX. În simpla aruncare a pietrei se poate găsi cea mai veche şi comună confirmare a acestei teze/ definiţii a omului. Şi omul din Neanderthal şi Homo sapiens cioplesc şi prelucrează piatra, dar numai cel din urmă o aruncă. Iar un asemenea act care nouă ni se pare simplu ca bună-ziua, primului nu i-ar fi trecut probabil niciodată prin minte.)

De asemenea s-a presupus că omul din Neanderthal era cam împiedicat, îşi târşâia picioarele, poate din această cauză rănindu-se des şi rupându-şi oasele. Au fost făcute reconstituiri computerizate după craniile acestor oameni şi câteva din ele au darul să te convingă că departe să fi dispărut în negura pleistocenului aceşti oameni

ISSN 2100-0069

trăiesc încă printre noi.

Ei bine, această ipoteză nu este chiar atât de nebunească pe cât pare. În ultima vreme există tot mai multe dovezi care vin s-o confirme, cea mai recentă dintre ele descoperindu-se chiar în România (Peştera cu oase). Aşadar teoriile ce capătă din ce în ce mai mulți adepți sunt acelea care afirmă convieţuirea celor două specii, încrucişarea şi hibridizarea lor. Deşi unele neagă că încrucişarea ar fi fost una reuşită, un schelet de copil descoperit în Portugalia care prezenta atât caracteristici „sapienţiale" cât şi neanderthaliene, ca şi maxilarul lui „Ion" din Peştera cu oase par să confirme ipoteza hibridizării. Nu ar fi deloc exagerat să presupunem că există totuşi o afinitate irezistibilă între exemplarele aceleiaşi specii astfel încât membrii ei să se prefere atunci când nimic nu le stă împotrivă într-un mod decisiv şi să realizeze o puritate genetică care ar explica impresia de „familiar" pe care o avem în faţa portretelor Neanderthalienilor.

Alţii încearcă să explice „dispariţia" omului de Neanderthal prin expansiunea omului inteligent şi alungarea celui dintâi din locurile pe care le cucereau. El nu ar mai fi putut pur şi simplu face faţă durei competiţii cu o inteligenţă deosebită. Mai există totuşi o posibilitate, aceea ca oamenii inteligenţi să-i fi transformat pe neanderthalieni în sclavii lor, situaţie care să se fi păstrat până aproape de noi. Să nu uităm că multă vreme în cultura europeană nu a existat nici un dubiu cu privire la diferenţa fundamentală, radicală, de natură între oamenii liberi (stăpâni) şi sclavi. În lumea unui grec antic de pildă problema egalităţii nu s-ar fi pus niciodată, ar fi fost ridicolă, aberantă, la fel de derizorie ca şi problema egalităţii dintre om şi animal. Sclavul arăta *aproape* ca un om, vorbea, înţelegea ce i se spune dar faţă de omul liber îi lipsea o facultate fundamentală, oricum am numi-o: raţiune, discernământ, înţelepciune. Sclavul literalmente nu putea decât să *asculte* de porunci, nicidecum să *dea* porunci. Pentru el stăpânul era o binecuvântare întrucât de unul singur nu ar fi

ISSN 2100-0069

ştiut ce e bine şi ce e rău, ce să facă şi ce să nu facă, deşi altfel era foarte înzestrat pentru a face orice. „Cine poate, grație inteligenței sale, să prevadă, acela este stăpânitor şi domn firesc, iar cel ce poate săvârşi cu puterea corpului cele prevăzute este din fire menit a fi stăpânit şi a sluji celuilalt; aşa că şi stăpânul şi sclavul au acelaşi interes.”[1] „Anume, acel om care din natură nu este al său, ci al altui om, este prin natura lui sclav. Însă cine este al altui om, este ca un bun al aceluia, iar un bun este o unealtă practică, cu existența sa proprie.”[2] „Uneltele însă sunt parte însuflețite, parte neînsuflețite, bunăoară cârma cârmaciului este neînsuflețită – căci orice lucrător trebuie pus în clasa uneltelor pentru meşteşuguri. Tot aşa, pentru un gospodar, orice bun este o unealtă spre a trăi şi toată avuția sa este o sumă de undelte, iar sclavul este un bun însuflețit şi orice slugă este ca o unealtă înaintea altor unelte.”[3] „Aceeaşi rânduială trebuie să existe în general între toți oamenii, anume între toți cei care se deosebesc în acelaşi grad ca sufletul de corp şi omul de fiară; şi într-adevăr se găsesc în această stare toți cei al căror rost este lucrarea corpului lor – şi aceasta este menirea lor cea mai folositoare; aceştia sunt sclavii din natură; pentru ei este mai bine să fie stăpâniți ca atare. Prin urmare, este sclav *din natură* cel ce poate fi al altcuiva (şi de aceea este al altcuiva) şi care este părtaş la rațiune numai într-atât cât îi trebuie *să înțeleagă poruncile rațiunii*, însă personal să nu o aibă. Căci animalele nu pot nici măcar să înțeleagă poruncile rațiunii, ci doar se supun impresiilor.”[4] „Aşadar stăpânul este stăpân nu pentru că ştie să poruncească, ci pentru că are *natură* de stăpân, de asemenea sclavul şi omul liber.”[5] „Stăpânii fac politică şi filosofează.”[6] „Iar folosul sclavilor se deosebeşte puțin de acela al vitelor, căci şi unii şi altele ne dau cu corpul lor ajutorul pentru cele necesare vieții. *În acest scop, natura năzuieşte să creeze deosebite corpurile celor liberi şi ale sclavilor, pe acestea din urmă scurte şi*

1 Aristotel, *Politica*, Cartea I, Editura Antet f.a. p. 4
2 Ibidem p. 9
3 Ibidem p. 8
4 Ibidem pp. 10-11
5 Ibidem p. 14
6 Ibidem p 14

ISSN 2100-0069

puternice, pentru munca de rând, pe cele dintâi drepte şi zvlete şi nedestoince pentru asemenea treabă, însă capabile de acţiune politică."[7] (sublinierile ne aparţin) Trăsăturile amintite aici de Aristotel sunt considerate de către antropologia zilelor noastre definitorii pentru neanderthalian, respectiv pentru omul inteligent. Primul era scurt, gros, puternic, viguros, fără bărbie ascuţită, celălalt mai fragil, înalt, mai rotunjit, cu bărbie ascuţită. Cine ştie dacă Aristotel nu se referea chiar dacă nu la Neanderthalieni în carne şi oase la un tip de *Homo stupidus*.

Nu trebuie să uităm de asemenea *Republica* lui Platon în care acesta stipula dreptul absolut de a conduce al filosofilor. Dar ce erau aceşti filosofi dacă nu iubitori de înţelepciune?! Şi Platon împărţea genul uman în două specii, doar că acestea aveau alte nume decât la Linné ori Haeckel, şi nici una nu dispăruse încă: specia filosofilor şi specia sclavilor. De altfel, întotdeauna în antichitatea greco-latină când s-a definit filosofia prin opoziţie, termenul opus a fost sclavul sau starea de sclavie. Nu este întru totul savuroasă apropierea terminologică dintre „filosof", care în latină s-ar traduce prin *amator sapientiae*, şi denumirea dată de Linné omului „adevărat", spre deosebire de *troglodytus*, de *Homo sapiens*?!

După ce creştinismul, considerat de Friedrich Nietzsche ca fiind „religia sclavilor" capătă tot mai mare amploare, diferenţele dintre „specii" încep să se estompeze destul de puternic. Nu se mai vorbeşte propriu-zis de sclavi, se simte deja egalitarismul ontologic, Dumnezeu e al tuturora şi omul este unul singur. Hristos i-a mântuit pe toţi oamenii şi nu doar pe o parte. Dumnezeul creştin este un dumnezeu al *genului* uman, nu al unei specii umane, aşa cum nu este doar al poporului ales, ci al tuturor neamurilor. Cei oropsiţi, năpăstuiţi sunt recuperaţi din perspectiva universalului. De acum înainte se deschid porţile umanitarismului şi umanismelor. (Dar chiar şi în interiorul creştinismului vom asista la o despărţire a oamenilor în „chemaţi" şi „aleşi", ca să nu mai vorbim de doctrina predestinării.)

[7] Ibidem p. 11

ISSN 2100-0069

Cu toate acestea şi dincolo de toate acestea se menține o diferență, e drept nu atât de radicală, precum cea din vechime, însă încă insolubilă altfel decât în mediul soteriologiei, aceea dintre prostime şi oameni aleşi. Un om din prostime rămânea în prostime până la sfârşitul vieții şi, în linii mari, avea cam aceeaşi condiție cu a sclavilor de odinioară. Prostimea, ca şi sclavii pe care-i moşteneşte, este incapabilă să se organizeze, să schimbe ceva, să se revolte de una singură. Deşi numeroasă şi chiar foarte numeroasă, este blândă şi ascultătoare ca o turmă de vite. Imaginea turmei se va impune şi pe filieră religioasă şi pe cea socio-politică. La fel cum Hristos este păstorul sufletelor lor spre grădina Raiului, aici pe pământ ei au nevoie de un păstor al trupurilor, de un conducător care să le spună şi la o adică să le impună ce să facă. De fiecare dată când sunt lăsați pe cont propriu, de unii singuri, când sunt eliberați, dezlegați ei nu ştiu ce să facă, sunt dezorientați, cer mila fostului stăpân de a-i reprimi înapoi în slujbă. Libertatea pentru ei este insuportabilă pentru că libertatea este ceva contra naturii lor.

Friedrich Nietzsche este ultimul gânditor care teoretizează diferența radicală dintre oameni. În esență Nietzsche postulează existența a două specii diferite de om pe care îi numeşte stăpâni şi sclavi şi care trăiesc pur şi simplu în două lumi diferite. A-l judeca pe unul după criteriile celuilalt este una din cele mai grave erori pe care le poți comite şi care se comit în general cu cea mai mare uşurință. Există două morale diferite, două afectivități diferite, două minți (în măsura în care îi putem acorda şi sclavului o minte) diferite. Sclavul nu poate deveni stăpân, şi nici invers. Fiecare se naşte şi rămâne până la moarte într-una din „specii”. Stăpânul are drept de viață şi de moarte asupra sclavului, sclavul nu poate face altceva decât să suporte valorile pe care stăpânul i le impune. Sclavul şi stăpânul nu sunt două categorii de oameni rezultate în urma unei confruntări directe şi pe fondul unei egalități inițiale. (Astfel încercase Hegel să explice în *Fenomenologia spiritului* existența celor doi printr-o

ISSN 2100-0069

ruptură care se petrece în interiorul unuia şi aceluiaşi om sau tip uman: acela care cedează fricii de moarte devine sclav, acela care rezistă şi o înfruntă devine stăpân.) Dimpotrivă, stăpânul şi sclavul sunt literalmente două entităţi diferite, fără să împărtăşească nimic esenţial în comun. Tot Nietzsche este acela care avertizează asupra valorilor, (re)sentimentelor şi a gândirii specifice sclavilor.

Vedem aşadar că până în apropiere de zilele noastre teza unicităţii naturii umane era total derezonabilă. Revoluţia franceză, dictaturile comuniste şi domnia banilor în societatea capitalistă au contribuit într-o măsură decisivă la crearea unei confuzii egalitariste în această privinţă. Astăzi trăim într-o epocă care pe drept cuvânt poate fi numită a „drepturilor omului" ce are drept principiu egalitatea absolută şi indiscutabilă a tuturor oamenilor. Chiar şi palida deosebire dintre oameni marcată de distincţia dintre elite şi mase este astăzi aspru criticată şi dacă mai îndrăznesc câţiva să o susţină public. Astăzi oricine are dreptul să spună şi să facă orice, iar a refuza să înţelegi un comportament sau un altul, oricât de aberant, oricât de particular ar fi, te consacră drept un monstru al intoleranţei. Premisa majoră este aceea că toţi oamenii sunt raţionali, au aceeaşi natură inteligentă – chiar dacă este realizată într-un mod cu totul accidental într-o măsură mai mare sau mai mică -, aşadar este suficient ca cineva să fie om (să aparţină genului uman), să prezinte bipedalism şi grai articulat pentru a fi considerat raţional, apt de discernământ, om „cu judecată".

Omul neliber prin natură, sclavul sau omul stupid refuză spontan drepturile care nu-i aparţin, dreptul de a fi liber, de a lua decizii. Dimpotrivă, el caută o autoritate care să-l înveţe, să-i spună ce să facă, el caută prin natura lui un stăpân, un „tată", un conducător. În pofida acestui fapt, în zilele noastre el este aproape obligat să aleagă şi să se considere suficient de înzestrat pentru acest act. Omul prost a devenit şi la propriu şi la figurat *alegător*.

Se pune evident problema cine decide şi în funcţie de ce criterii cine face parte

ISSN 2100-0069

dintr-o specie sau alta şi cum putem evita traducerea acestei diferenţe de specii într-o discriminare rasială. Criteriul este unul singur: inteligenţa sau mai precis raţionalitatea. Separarea se produce într-un mod natural, sub forma unei decantări dacă ne abţinem să amestecăm continuu cele două substanţe umane. *Homo stupidus* va căuta compania celor de aceeaşi speţă, în vreme ce *homo sapiens* se va îndrepta spre cei asemenea lui. Nici nu va fi nevoie ca *homo sapiens* să clameze drepturile sale de om superior, i se vor recunoaşte tacit şi „natural". Dacă din specia oamenilor liberi sau înţelepţi se aleg conducătorii este bine să se înţeleagă că aceştia sunt conducătorii oamenilor liberi, nu ai sclavilor sau proştilor. Proştii nu trebuie conduşi, ci stăpâniţi.

Nu culoarea pielii şi nici măcar o anumită fizionomie (deşi se vorbeşte încă de o aşa-numită faţă ori mutră de prost), nu statura sau lăţimea frunţii, nu pomeţii sau bărbia vor decide cine aparţine şi cine nu speciei *sapiens*. Însuşi Aristotel avertizează asupra faptului că pot exista sclavi din natură (altfel spus, proşti, oameni lipsiţi de raţiune) care să aibă trăsături de oameni liberi. Dacă metisajul dintre specia proştilor şi specia inteligentă s-a produs într-adevăr (aşa cum pare să o arate scăderea mediei de înălţime a populaţiei europene), nu este deloc ieşit din comun să afirmăm că o singură genă a scăpat nealterată de hibridizare, imposibil să fie supusă unei mutaţii sau transformări, e vorba de gena inteligenţei. Aceasta ori există în stare pură, ori nu există deloc, în pofida aparenţelor trupeşti. Asfel, chiar dacă este foarte posibil să întâlnim oameni cu o expresie inteligentă (în legătură cu această expresie şi cu multe altele trebuie spus că ele nu fac decât să confirme teza diferenţei iniţiale totale dintre cele două specii, diferenţă care era evidentă în aspectul fizic: privire inteligentă, ochii care sclipesc de inteligenţă, expresie inteligentă, frunte „gânditoare" – lată şi înaltă) care debitează cele mai mari prostii, este cu totul imposibil să concepem fiinţe umane la care inteligenţa să se fi amestecat cu prostia într-un hibrid monstruos al *înţelepciunii stupide* şi al *prostiei înţelepte*. Datorită contradicţiei fundamentale dintre

ISSN 2100-0069

inteligență şi prostie, avem astăzi neprețuita şansă de a întâlni încă inteligențe în stare pură, nealterate în nici un fel de prostie şi să putem încă vorbi de *Homo sapiens* ca de o specie umană diferită şi încă prezentă.

S-ar putea ridica însă următoarea obiecție: în ce constă de fapt diferența dintre *Homo sapiens* şi *Homo stupidus*? În linii mari amândoi au aceleaşi trăsături definitorii: omul înțelept face unelte, dar şi despre neanderthalian putem spune acelaşi lucru (amândoi putând fi considerați *Homo faber* şi având astfel, conform lui Henri Bergson, definitorul ființei umane); omul înțelept vorbeşte, dar nici despre neanderthalian nu se poate spune altceva; iar dacă cel dintâi îşi pictează pereții, nu putem spune că cel din urmă nu ştie să deseneze; descoperirea unui aşa numit „fluier" lângă fosilele acestui om îi pune pe seamă chiar un anume simț muzical. Amândoi merg în două picioare, stăpânesc focul, se îmbracă. Nu cumva e doar o deosebire de grad, un primitivism mai accentuat la neanderthalian, un avans evolutiv la sapiens, deosebire la urma urmei atât de minoră încât cei doi au putut fi puşi într-o relație de înrudire de gradul întâi? Pe ce temei negăm inteligența neanderthalianului când el este în stare să facă atâtea şi atâtea lucruri într-adevăr specific umane. Poate construi, inova, vorbi, iar unde există vorbe există şi noțiuni, unde există noțiuni există şi inteligență. Uneori poate ajunge atât de sus încât poate fi considerat unul din cei mai de seamă reprezentanți ai speciei inteligente. Îl putem chiar întâlni îmbrăcat în roba unui doctor, purtând laurii unui poet sau ținând sceptrul vreunui suveran. Toți vor spune într-un singur glas; „Nu e el prost de a ajuns atât de sus!"

Şi totuşi, unii, puțini la număr, poate din ce în ce mai puțini, vor recunoaşte marca indeniabilă a prostiei. Oricât de înzorzonat cu însemnele inteligenței şi ale ştiinței, prostul nu-şi poate camufla prostia pentru că, prin definiție, prostia nu poate fi ascunsă, ea se vede cu ochiul liber, orice ai face nu poți păcăli pe nimeni care face

ISSN 2100-0069

parte realmente din clasa celor din care şi tu pretinzi că faci parte . Prostul e prost „de pute", face ce face şi îşi dă în petic, se dă de gol, se face de râs, râde ca prostul, se uită ca prostul, stă ca prostul. Prostia dă pe dinafară oricât ai încerca să o strângi înăuntru şi să-i pui capac. Pe prost îl ia gura pe dinainte, nu se poate stăpâni, spune ce are pe limbă iar dacă nu reuşeşte de prima oară, scuipă.

Prostul nu argumentează, părerile pe care le are şi pe care le vehiculează cu nonşalanță se susțin prin ele însele, sunt autosuficiente. „Aşa cred eu", „asta e părerea mea si nimeni nu mi-o poate schimba", „fiecare cu punctul său de vedere", „depinde din ce punct de vedere priveşti" sunt formulele prin care se apără de cerința argumentării pe care nu ar putea-o niciodată satisface. Prostul se simte bine în pielea lui, nu se poate schimba şi nici nu vrea să se schimbe, prostia este imuabilă: „Ăsta sunt!", spune prostul cu o dumnezeiască apetență pentru tautologie. Prostul e mulțumit până la plescăit, nu are nici cele mai şterse întrebări, nici cele mai vagi nelinişti, este opusul absolut al „omului problematic". Prostia *nu doare* în nici un fel şi de aceea este acceptat că, închis în orizontul lui, prostul este „fericit", pentru simplul fapt că el este complet lipsit de simțul nefericirii, în vreme ce „inima înțeleptului este casa tristeții" (Ecleziastul).

El, prostul, va considera filosofia un soi de păsărească ininteligibilă, o discuție lipsită de orice fel de finalitate practică, o pierdere de vreme, o despicare a firului în patru. În primul rând şi în mod definitoriu prostului îi repugnă înțelepciunea şi recuză filosofia cât se poate de firesc şi de sprinten ca fiind „ceva ce nu poate înțelege", „prea abstractă", „fără legătură cu viața".

De asemenea, prostul este situat cumva dincoace de bine şi de rău, este literalmente lipsit de discernământ moral. Deşi poate înțelege că nu e bine să facă un lucru sau altul, nu va reuşi niciodată să simtă de ce un lucru e bun şi altul e rău. El este lipsit de simțul moral, aşa cum alții pot fi lipsiți de văz sau de auz. De aceea comite cele mai mari ticăloşii cu zâmbetul pe buze, într-un soi de inconştiență

ISSN 2100-0069

animalică, cu o perseverență ce poate părea diabolică. De altfel, sintagma „prost şi al dracului" este una foarte cunoscută. Prostul este cu atât mai periculos cu cât face răul fără răutate, „fără să vrea". Prostul nu este chinuit de remuşcări de conştiință sau de căință, el face răul „din prostie".

Dacă înțelegem inteligența exclusiv prin rolul său adaptativ atunci şi *Homo stupidus* beneficiază de acest tip de inteligență. Uneori el se adaptează chiar mai bine şi mai rapid la mediu decât *Homo sapiens*. El poate că ştie câte ceva despre lucrurile pe care pune mâna şi despre lumea în care trăieşte dar el *nu ştie că ştie*, el nu are cunoştință de faptul cunoaşterii sale. Această nuanță ce unora le poate părea insesizabilă şi nesemnificativă are darul să traseze o graniță de netrecut între cele două specii „inteligente". Inteligența neanderthalianului este oarbă pentru că ea vede fără să se poată vedea pe sine, este o inteligență stupidă (*Homo sapiens stupidus*), lipsită de licărul pe care numai reflexivitatea îl aprinde în ochii celui ce o posedă; inteligența aceluia care înțelege însuşi actul înțelegerii sale, inteligența inteligentă (*Homo sapiens sapiens*), conştientă de ea însăşi, *înțelepciunea* constituie natura unei specii de om care în decursul istoriei a fost considerată singura care merită cu adevărat să fie considerată umană. Față de aceasta, homo „neanderthaliensis", „silvestris", „troglodytus" sau „stupidus", „sclavii", „prostimea" sau „masele", „omul de jos", „opinca" sau „neamul prost" ocupă aceeaşi poziție pe care o au maimuțele antropoide raportat la genul om. Parafrazând o cunoscută frază a lui Nietzsche din *Aşa grăit-a Zarathustra*, putem spune: „Căci ce e maimuța față de om? Doar o ruşine şi o batjocură dureroasă. Aşa trebuie să fie şi omul prost față de omul înțelept. Doar o ruşine şi o batjocură dureroasă!"

ISSN 2100-0069